

درگذشت محمد مصدق

۱۴ اسفند ۱۳۹۳ ساعت ۱۸:۵۰

محمد مصدق در ۲۹ اردیبهشت سال ۱۲۶۱ در تهران به دنیا آمد. پدر وی، میرزا هدایت‌الله آشتیانی معروف به «وزیر دفتر» از بزرگمردان دوره ناصری و مادرش ملک تاج خانم، فرزند عبدالمجید میرزا فرمانفرما و نوه عباس میرزا ولیعهد قاجار و نایب‌السلطنه ایران بود.

روز ۱۴ اسفند سال ۱۳۴۵ دکتر محمد مصدق به دلیل بیماری سرطان، در سن ۸۴ سالگی درگذشت.

محمد مصدق در ۲۹ اردیبهشت سال ۱۲۶۱ در تهران به دنیا آمد. پدر وی، میرزا هدایت‌الله آشتیانی معروف به «وزیر دفتر» از بزرگمردان دوره ناصری و مادرش ملک تاج خانم، فرزند عبدالمجید میرزا فرمانفرما و نوه عباس میرزا ولیعهد قاجار و نایب‌السلطنه ایران بود.

مصدق پس از تحصیلات مقدماتی در تبریز به تهران آمد و به مستوفی‌گری خراسان گمارده شد و با وجود سن کم در کار خود مسلط شد و توجه و علاقه عموم را جلب کرد. وی در اولین انتخابات مجلس در دوره مشروطیت انتخاب شد ولی اعتبارنامه او به دلیل سن او که به ۳۰ سال تمام نرسیده بود، رد شد. در سال ۱۲۸۷ برای ادامه تحصیل به فرانسه رفت و پس از خاتمه به سوئیس رفت و به اخذ درجه دکترای حقوق در دانشگاه نوشاتل نائل آمد. با آغاز جنگ جهانی اول به ایران آمد و با سوابقی که در امور مالیه و مستوفی‌گری خراسان داشت به خدمت در وزارت مالیه گمارده شد. در حکومت صمصام السلطنه به علت اختلاف با وزیر وقت مالیه از معاونت وزارت مالیه استعفا داد و هنگام تشکیل کابینه دوم وثوق الدوله عازم اروپا شد. پس از کودتای سید ضیاء و رضاخان، مصدق دولت کودتا را به رسمیت نشناخت و پس از استعفا از فارس عازم تهران شد ولی به دعوت سران بختیاری به آن دیار رفت. در دوره پنجم و ششم مجلس شورای ملی به وکالت مردم تهران انتخاب شد. در همین زمان با رضا خان سردار سپه نخست وزیر وقت که به شاهی رسیده بود، به مخالفت برخاست. با پایان مجلس ششم و آغاز دیکتاتوری رضاشاه، دکتر مصدق خانه نشین شد و در اواخر سلطنت رضاشاه پهلوی به زندان افتاد ولی پس از چند ماه آزاد شد و تحت نظر در ملک خود در احمد آباد مجبور به سکوت شد.

در سال ۱۳۲۰ پس از اشغال ایران به وسیله نیروهای شوروی و بریتانیا، رضاشاه از سلطنت برکنار شد و مصدق به تهران برگشت. وی پس از شهریور ۲۰ و سقوط رضاشاه در انتخابات دوره ۱۴ مجلس بار دیگر در مقام وکیل اول تهران به نمایندگی مجلس انتخاب

شد. در این مجلس برای مقابله با فشار شوروی برای گرفتن امتیاز نفت شمال ایران، او طرحی قانونی را به تصویب رساند که دولت از مذاکره در مورد امتیاز نفت تا زمانی که نیروهای خارجی در ایران هستند منع می‌شد.

در انتخابات دوره ۱۵ مجلس با مداخلات قوام‌السلطنه و شاه و ارتش، دکتر مصدق نتوانست قدم به مجلس بگذارد. در سال ۱۳۲۸ دکتر مصدق اقدام به پایه گذاری جبهه ملی ایران کرد. گسترش فعالیت‌های سیاسی پس از شهریور ۱۳۲۰ سبب گسترش مبارزات مردم و به ویژه توجه آنان به وضع قرارداد نفت شده بود. انتخابات مجلس شانزدهم با همه تقلبات و مداخلات شاه و دربار و صندوق‌های ساختگی، آراء تهران باطل شد و در نوبت دوم انتخابات، دکتر مصدق به مجلس راه یافت.

پس از ترور رزم آراء نخست‌وزیر وقت، طرح ملی شدن صنایع نفت در مجلس تصویب شد. پس از استعفای حسین علاء که بعد از رزم آراء نخست وزیر شده بود، دکتر مصدق به نخست وزیری رسید و برنامه خود را اصلاح قانون انتخابات و اجرای قانون ملی شدن صنعت نفت اعلام کرد. پس از شکایت دولت انگلیس از دولت ایران و طرح این شکایت در شورای امنیت سازمان ملل، دکتر مصدق عازم نیویورک شد و به دفاع از حقوق ایران پرداخت. سپس به دادگاه لاهه رفت و با توضیحاتی که در مورد قرارداد نفت و شیوه انعقاد و تمدید آن داد، دادگاه بین‌المللی خود را صالح به رسیدگی به شکایت بریتانیا ندانست و مصدق در احقاق حق ملت ایران به پیروزی دست یافت.

در روز ۲۵ مرداد ۱۳۳۲ طبق نقشه‌ای که بعدها مشخص شد سازمان‌های جاسوسی آمریکا و انگلیس برای براندازی دولت مصدق کشیده بودند، شاه دستور عزل دکتر مصدق را صادر کرد و رییس گارد سلطنتی خویش، سرهنگ نصیری را موظف نمود تا با محاصره خانه نخست‌وزیر فرمان را به وی تحویل دهد. همچنین نیروهایی از گارد سلطنتی مامور بازداشت عده‌ای از وزرای دکتر مصدق شدند. ولی نیروهای محافظ نخست‌وزیری در یک حرکت غافلگیر کننده رییس گارد سلطنتی و نیروهایش را خلع سلاح و بازداشت نمودند و نقشه کودتای ۲۵ مرداد به شکست انجامید.

در روز ۲۸ مرداد ماه ۱۳۳۲ دولت‌های آمریکا و انگلیس با اجرای نقشه دقیق تری دست به کودتای دیگری علیه دولت ملی دکتر مصدق زدند که این بار باعث سقوط دولت وی شد. در این روز سازمان سیا با دادن پول به ارتشیان و اراذل و اوباش تهران آن‌ها را به خیابان‌ها کشاند. به دلیل خیانت رییس شهربانی و بی‌توجهی رییس ستاد ارتش دولت مصدق، کودتاچیان توانستند به آسانی خود را به خانه دکتر مصدق برسانند و پس از چندین ساعت نبرد خونین، گارد محافظ نخست‌وزیری را نابود کنند و خانه وی را پس از غارت کردن به آتش بکشاند. ولی مصدق موفق شد به همراه یاران خود از نردبان استفاده کند و به خانه همسایه پناه ببرد. در این کودتا گروهی از یاران سابق مصدق نیز دخالت داشتند و همزمان اعضای حزب کمونیست توده که در روزهای ۲۶ و ۲۷ مرداد به بهانه هواداری از مصدق دست به راهپیمایی زده بودند، در روز ۲۸ مرداد هیچ عملی بر ضد کودتاچیان انجام ندادند.

مصدق در تمامی سالهای عهده داری مسئولیت نمایندگی مجلس و نخست وزیری از حمایت موثر آیت الله کاشانی برخوردار بود. این حمایت به ویژه از مجلس شانزدهم که لایحه ملی شدن صنعت نفت به جدی در آن مورد پیگیری قرار گرفت، محسوس تر

بود. از مظاهر این حمایت زمانی بود که دولت انگلیس دولت مصدق را به مداخله نظامی تهدید کرد و در پاسخ به این تهدید آیت الله کاشانی مساله جهاد را پیش کشید و از ملل مسلمان خواست تا در صورت بروز حمله، مسلمانان ایران را یاری دهند. با این حال پس از قیام سی تیر، میان مصدق و آیت الله کاشانی اختلافاتی بروز کرد.

تا جایی که وقتی در ۲۷ مرداد ۱۳۳۲ یعنی یک روز پیش از کودتای ۲۸ مرداد آیت الله کاشانی در نامه ای مصدق را از وقوع کودتایی قریب الوقوع به سرکردگی فضل الله زاهدی علیه وی آگاه کرد، او با ارسال جوابیه کوتاه «من مستظهر به پشتیبانی ملت هستم» به آیت الله کاشانی و هشدار مکتوبش بی اعتنایی نشان داد. این افتراق و جدایی و فاصله گرفتن مصدق از روحانیت، از جمله دلایل اصلی سقوط دولت مصدق و پیروزی کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ بود.

با پیروزی کودتا، در روز ۲۹ مرداد دکتر مصدق و یارانش خود را به حکومت کودتا به رهبری سپهبد زاهدی تسلیم کردند. دکتر مصدق بعدها در دادگاه نظامی، با برملا کردن اسرار کودتای ۲۵ و ۲۸ مرداد چهره کودتاچیان را نزد جهانیان رسوا کرد اما در پایان دادگاه وی را به ۳ سال زندان محکوم کردند و پس از گذراندن ۳ سال زندان، مصدق به ملک خود در احمدآباد تبعید شد و تا آخر عمر تحت نظارت همان جا ماند. در ۱۴ اسفند سال ۱۳۴۵ دکتر محمد مصدق به دلیل بیماری سرطان، در سن ۸۴ سالگی درگذشت. مصدق وصیت کرده بود او را کنار شهدای ۳۰ تیر در این بابویه دفن کنند، ولی با مخالفت شاه روبرو شد و وی را در یکی از اتاق‌های خانه‌اش در احمدآباد به خاک سپردند.

همشهری آنلاین، سایت تاریخ ایرانی، مشاهیر سیاسی قرن بیستم، انتشارات محراب قلم

آدرس مطلب:

<https://www.cafetari.kh.com/news/۲۹۷۳۷/مصدق-محمد-در-گذشته>